

УДК 342.9

К. М. Куркова*кандидат юридичних наук, старший дослідник,
завідувач відділу науково-правових експертиз та законопроектних робіт
Науково-дослідного інституту публічного права*

ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ ТА ВИДИ ГАРАНТІЙ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАУКОВО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Постановка завдання. Однією із сфер, що вимагає захищеності зі сторони держави, є науково-технологічна діяльність, при чому, об'єктами такого захисту є як права, свободи та законні інтереси суб'єктів науково-технологічного розвитку, так і науково-технологічна діяльність в цілому. Для належної, ефективної реалізації захисної функції, держава створює відповідні гарантії, які є складовими елементами механізму забезпечення.

В рекомендаціях парламентських слухань на тему: «Про стан та законодавче забезпечення розвитку науки та науково-технічної сфери держави» від 11 лютого 2015 р. відзначається, що в Україні за роки незалежності наука втратила функції впливу на соціально-економічний розвиток держави, до критичного рівня знизився показник вітчизняного науково-технічного потенціалу, що стало загрозою національній безпеці України [1]. Оскільки, гарантії адміністративно-правового забезпечення науково-технологічного розвитку України є невід'ємним елементом механізму забезпечення, їх глибоке наукове вивчення є важливою та актуальною площиною з метою підвищення ефективності науково-технологічного розвитку в Україні.

Питання юридичних гарантій завжди привертати значну увагу вчених і продовжують залишатись актуальними. Загальнотеоретичною основою дослідження є праці таких вчених-правників: В. Авер'янова, О. Малька, М. Матузова, В. Погорілка, О. Скаун, Н. Шевченко та ін. Але незважаючи на значний доробок окресленої проблематики у загальнотеоретичному плані, на сьогоднішній день відсутні наукові дослідження, які були б присвячені комплексному теоретико-правовому аналізу гарантій адміністративно-правового забезпечення саме у сфері науково-технологічного розвитку, що зумовлює актуальність тематики даного дослідження і необхідність подальших наукових розвідок в цьому напрямі.

Мета статті – на основі теоретико-правового аналізу наукових праць вчених та законодавчих актів у сфері адміністративно-правового забезпечення науково-технологічного розвитку визначити поняття, ознаки та систему гарантій адміністративно-правового забезпечення науково-технологічного розвитку України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Юридичний словник під гарантіями прав і свобод визначає умови та засоби, що надають громадянам можливість користуватися правами, установлені Конституцією та іншими законами [2, с. 277].

Теоретики права під гарантіями прав, свобод та обов'язків людини і громадянина трактують систему соціально-економічних, політичних, юридичних умов, способів і засобів, які забезпечують їхню фактичну реалізацію, охорону та надійний захист. Коли немає гарантій, то права, свободи та обов'язки людини і громадянина приймають форму «заяв про наміри», які не мають жодної цінності ні для особистості, ні для людства [3, с. 210]. З позиції інших теоретиків права, гарантії – це соціально-політичне та юридичне явище, яке характеризується трьома аспектами: 1) пізнавальний, який дозволяє розкрити предметні теоретичні знання про об'єкт їх впливу, отримати практичні знання про соціальну і правову політику держави; 2) ідеологічний, який використовується політичною владою як засіб пропаганди демократичних ідей всередині країни та за її межами; 3) практичний, що визнається як інструментарій юриспруденції, передумова задоволення соціальних потреб особи. З огляду на це, визначаємо гарантії як систему соціально-економічних, політичних, юридичних, організаційних передумов, умов, засобів і способів, що створюють можливості особистості для здійснення своїх прав, свобод, інтересів [4, с. 275].

В. Погорілко досить влучно сформував поняття юридичних гарантій як специфічних правових засобів забезпечення, реалізації, охорони та захисту прав людини і громадянина; першочергового значення вони набувають при практичній реалізації суб'єктивних прав громадян. Іншими словами, юридичні гарантії – це передбачені законом спеціальні засоби практичного забезпечення прав і свобод людини і громадянина [5, с. 40].

В. Авер'янов визначив адміністративно-правові гарантії прав та свобод громадян як комплекс адміністративно-правових засобів, що забезпечують повноту, стійкість та стабільність прав та свобод громадян у сфері державного управління [6, с. 310].

Адміністративно-правові гарантії прав і свобод людини є комплексом засобів та умов, що передбачені в нормах матеріального та процесуального

адміністративного права, за допомогою яких здійснюється адміністративно-правове забезпечення прав і свобод людини органами публічного адміністрування. Л. Шевченко вважає за доцільне більш чітко розмежування категорій «адміністративно-правові гарантії прав і свобод людини», «адміністративно-правовий механізм забезпечення прав і свобод людини», виходячи з того, що основу як будь-якого правового механізму, так і адміністративно-правового механізму забезпечення прав свобод людини складають правові принципи, норми, тобто юридичні (правові) гарантії, а також умови та вимоги до діяльності відповідних державних органів, їх посадових осіб, які у співпраці забезпечують права і свободи людини. Для адміністративно-правових гарантій прав, свобод людини вони передбачені в нормах матеріального та процесуального адміністративного права. Це відповідає вузькому підходу до їх визначення. Важливо зазначити, що організаційно-правовий аспект адміністративно-правових гарантій прав і свобод людини передбачає їх розгляд як комплексу адміністративно-правових засобів, що забезпечують повноту, стійкість та стабільність прав та свобод людини у сфері державного управління. У діяльності органів публічного адміністрування організаційно-правові гарантії є специфічним видом адміністративно-правових гарантій, проте вони виникають тільки при їх діяльності, тобто при забезпеченні прав, свобод людини, тому вони частково відносяться до адміністративно-правового механізму забезпечення прав та свобод людини. Це обґрунтовується тим, що адміністративно-правові гарантії прав свобод людини існують незалежно від волі та діяльності або бездіяльності органів публічного адміністрування [7, с. 120-124].

Таким чином, на наш погляд, гарантії адміністративно-правового забезпечення науково-технологічного розвитку України – це самостійні інструменти механізму адміністративно-правового забезпечення, що за своєю юридичною природою є окремими правовими, фінансово-економічними та соціальними засобами забезпечення (гарантування) та захисту прав суб'єктів науково-технологічної діяльності, що створюються державою з метою стабільної та стійкої реалізації науково-технологічного розвитку в суспільстві.

Продовжуючи дослідження, варто звернутися до аналізу відповідного законодавства по даній проблематиці. Так, основними завданнями Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26 листопада 2015 року № 848-VIII є, зокрема, визначення: економічних, соціальних та правових гарантій наукової і науково-технічної діяльності, свободи наукової творчості [8]. Тобто, законодавством України нормативно передбачено комплексну систему як правових, так і фінансово-економічних та соціальних гарантій, що є

інструментами адміністративно-правового забезпечення науково-технологічного розвитку. На жаль, при цьому практична реалізація гарантій адміністративно-правового забезпечення науково-технологічного розвитку в Україні залишається недосконалою.

Ч. 2 ст. 45 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» деталізує, що держава забезпечує: 1) соціально-економічні, організаційні, правові умови для формування та ефективного використання наукового та науково-технічного потенціалу, включаючи державну підтримку суб'єктів наукової і науково-технічної діяльності; 2) створення сучасної наукової інфраструктури і системи інформаційного забезпечення наукової і науково-технічної діяльності, інтеграцію освіти, науки і виробництва; 3) підготовку кадрів у сфері наукової і науково-технічної діяльності вищими навчальними закладами, закладами післядипломної освіти, науковими установами, а також спеціалізованими загальноосвітніми навчальними закладами, які взаємодіють між собою та з науковими установами; 4) підвищення престижності наукової і науково-технічної діяльності, підтримку та заохочення молодих вчених; 5) фінансування та матеріальне забезпечення фундаментальних та прикладних досліджень; 6) організацію прогнозування тенденцій науково-технічного розвитку на довгостроковий та середньостроковий періоди; 7) підтримку пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки, державних цільових наукових і науково-технічних програм та концентрацію ресурсів для їх реалізації; 8) створення ринку наукової і науково-технічної продукції та впровадження досягнень науки і техніки в усі сфери суспільного життя; 9) правову охорону інтелектуальної власності та створення умов для її ефективного використання; 10) організацію і проведення статистичних спостережень у сфері наукової і науково-технічної діяльності; 11) проведення наукової і науково-технічної експертизи виробництва, нових технологій, техніки, результатів досліджень, наукових (науково-технічних) програм і проектів тощо; 12) стимулювання наукової та науково-технічної творчості, винахідництва; 13) пропагування наукових та науково-технічних досягнень, винаходів, нових сучасних технологій, внеску України у розвиток світової науки і техніки; 14) встановлення взаємовигідних зв'язків з іншими державами для інтеграції вітчизняної та світової науки, входження вітчизняної науки у світовий науковий та Європейський дослідницький простір [8].

Ст. 6 Закону України «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 року № 40-IV [9] визначає, що державне регулювання інноваційної діяльності здійснюється шляхом: 1) визначення і підтримки пріоритетних напрямів інноваційної діяльності; 2) формування і реалізації державних, галузевих,

регіональних і місцевих інноваційних програм; 3) створення нормативно-правової бази та економічних механізмів для підтримки і стимулювання інноваційної діяльності; 4) захисту прав та інтересів суб'єктів інноваційної діяльності; 5) фінансової підтримки виконання інноваційних проектів; 6) стимулювання комерційних банків та інших фінансово-кредитних установ, що кредитують виконання інноваційних проектів; 7) встановлення пільгового оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності; підтримки функціонування і розвитку сучасної інноваційної інфраструктури.

Фактично, вищезазначені норми законів України «Про наукову і науково-технічну діяльність» та «Про інноваційну діяльність» визначають види гарантій адміністративно-правового забезпечення науково-технологічного розвитку, що далі необхідно більш систематизовано розкрити.

Правові гарантії, об'єктом яких є адміністративно-правові відносини у сфері науково-технологічного розвитку, є найбільш масштабною системою гарантій адміністративно-правового забезпечення науково-технологічного розвитку. Загалом, можна вважати, що правові гарантії, об'єктом яких є адміністративно-правові відносини у сфері науково-технологічного розвитку, включають такі види: 1) охорона та захист права інтелектуальної власності; 2) створення та функціонування системи науково-технічної інформації та державної реєстрації об'єктів науково-технологічного розвитку; 3) забезпечення функціонування та адміністративна підтримка державних реєстрів об'єктів науково-технологічного розвитку; 4) державне забезпечення реалізації наукової і науково-технічної експертизи; 5) забезпечення комплексної системи управління якістю науково-технологічного розвитку через стандартизацію, сертифікацію та метрологічне забезпечення; 6) організаційно-правова складова державної підтримки міжнародного науково-технологічного співробітництва; 7) адміністративна відповідальність як гарантія реалізації належного науково-технологічного розвитку.

Фінансово-економічні гарантії адміністративно-правового забезпечення науково-технологічного розвитку України за своєю юридичною природою функціонують з метою реальної державної фінансово-економічної підтримки суб'єктів науково-технологічної діяльності шляхом створення сприятливого фінансового середовища для науково-технологічного розвитку.

Видами фінансово-економічних гарантій адміністративно-правового забезпечення науково-технологічного розвитку України є базове фінансове забезпечення науково-технологічного розвитку, державно-цільові програми науково-технологічної діяльності, державне замовлення на об'єкти науково-технологічного розвитку, грантова підтримка на конкурсній основі.

Завершальним блоком гарантій адміністративно-правового забезпечення науково-технологічного розвитку є соціальні гарантії. Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність» окремим розділом визначено державні гарантії соціально-правового статусу вчених, наукових працівників [8]. Важливою особливістю державних гарантій науково-педагогічних працівників є те, що закон підрозділяє їх на основні та додаткові. Якщо говорити про основні гарантії, то вони являються загальними статутними гарантіями для всіх науково-педагогічних працівників і не обумовлені нічим, крім віднесення особи до науково-педагогічних працівників. Основною метою державних гарантій соціально-правового статусу вчених, наукових працівників є забезпечення соціальної захищеності відповідних осіб. Для різних категорій населення має місце своя специфіка соціальної захисної практики, складовою частиною якої виступають соціальні гарантії, але, разом з тим, існує універсальність підходів до побудови системи соціальних гарантій в цілому [10].

Висновки. Таким чином, гарантії адміністративно-правового забезпечення науково-технологічного розвитку України – це самостійні інструменти механізму адміністративно-правового забезпечення, що за своєю юридичною природою є окремими правовими, фінансово-економічними та соціальними засобами забезпечення (гарантування) та захисту прав суб'єктів науково-технологічної діяльності, що створюються державою з метою стабільної та стійкої реалізації науково-технологічного розвитку в суспільстві.

До ознак гарантій адміністративно-правового забезпечення науково-технологічного розвитку України можна віднести такі: 1) забезпечуються широким колом суб'єктів публічної адміністрації у процесі їх адміністративної діяльності; 2) об'єктом гарантій адміністративно-правового забезпечення науково-технологічного розвитку України є: а) адміністративно-правові відносини у сфері науково-технологічного розвитку (правові гарантії); б) відносини щодо забезпечення економічної доцільності, раціональності та вигідності науково-технологічного розвитку (фінансово-економічні гарантії); в) відносини щодо забезпечення соціальної захищеності наукових кадрів науково-технологічного розвитку (соціальні гарантії); 3) система гарантій комплексно поєднується в єдину соціально-економічну та правову складову механізму адміністративно-правового забезпечення – державну підтримку науково-технологічного розвитку.

Література

1. Рекомендації парламентських слухань на тему: «Про стан та законодавче забезпечення розвитку науки та науково-технічної сфери держави»: постановою Верховної Ради України від 11 лютого 2015 року

№ 182-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 16. ст. 117.

2. *Большой юридический словарь* / под ред. д. ю. н., проф. А. Я. Сухарева. 3-е изд. М., 2010. 858 с.

3. Скакун О.Ф. *Теорія держави і права*: підручник. Харків: Консум, 2001. 656 с.

4. Матузов Н. И., Малько А. В. *Теория государства и права*: курс лекций. Москва: Юристъ, 1997. 475 с.

5. Погорілко В. Ф. *Права та свободи людини і громадянина в Україні*. Київ: Ін Юре, 1997. 252 с.

6. Авер'янов В. Б. *Права громадян у сфері виконавчої влади: адміністративно-правове забезпечення реалізації та захисту*: монографія; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Дніпропетровськ: Ліра, 2008. 585 с.

7. Шевченко Н. Л. Теоретичні аспекти забезпечення змісту та видів адміністративно-правових гарантій у забезпеченні прав і свобод людини. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Юридичні науки. 2016. Вип. 2(2). С. 120-124.

8. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26 листопада 2015 року № 848-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 3. Ст. 25.

9. Про інноваційну діяльність: Закон України від 4 липня 2002 року № 40-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 36. ст. 266.

10. Петрик О. Л. Система державних гарантій науково-педагогічних працівників: сутність і шляхи удосконалення. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2014. № 12. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LIN&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_a&C21COMS21P03=FLA=&_S21STR=Duur_2014_12_15

Анотація

Куркова К. М. Поняття, ознаки та види гарантій адміністративно-правового забезпечення науково-технологічного розвитку України. – Стаття.

У статті на основі теоретико-правового аналізу наукових праць вчених та законодавчих актів у сфері адміністративно-правового забезпечення науково-технологічного розвитку визначено поняття, ознаки та систему гарантій адміністративно-правового забезпечення науково-технологічного розвитку України. Акцентується увага, що для належної, ефективної реалізації захисної функції, держава створює відповідні гарантії, які є складовими елементами механізму забезпечення. Обґрунтовано, що гарантії адміністративно-правового забезпечення науково-технологічного розвитку України – це самостійні інструменти механізму адміністративно-правового забезпечення, що за своєю юридичною природою є окремими правовими, фінансово-економічними та соціальними засобами забезпечення (гарантування) та захисту прав суб'єктів науково-технологічної діяльності, що створюються державою з метою стабільної та стійкої реалізації науково-технологічного розвитку в суспільстві. Ознаками гарантій адміністративно-правового забезпечення науково-технологічного розвитку України визначено: 1) забезпечуються широким колом суб'єктів публічної адміністрації у процесі їх адміністративної діяльності; 2) об'єктом гарантій адміністративно-правового забезпечення науково-технологічного розвитку України є: а) адміністративно-правові відносини у сфері науково-технологічного розвитку; б) відносини щодо забезпечення економічної доцільності, раціональності та вигідності науково-технологічного розвитку; в) відносини щодо забезпечення соціальної захищеності

наукових кадрів науково-технологічного розвитку; 3) система гарантій комплексно поєднується в єдину соціально-економічну та правову складову механізму адміністративно-правового забезпечення – державну підтримку науково-технологічного розвитку.

Обґрунтовано, що систему гарантій адміністративно-правового забезпечення науково-технологічного розвитку складають: 1) правові гарантії; 2) фінансово-економічні гарантії; 3) соціальні гарантії. Надано загальну характеристику означених груп гарантій адміністративно-правового забезпечення науково-технологічного розвитку в Україні.

Ключові слова: гарантії, гарантії адміністративно-правового забезпечення, правові гарантії, фінансово-економічні гарантії, соціальні гарантії, науково-технологічний розвиток, адміністративно-правове забезпечення науково-технологічного розвитку.

Summary

Kurkova K. M. Guarantees of administrative and legal support of scientific and technological development in Ukraine: concept, signs and types. – Article.

The article on the basis of theoretical and legal analysis of scientific works of scientists and legislative acts in the field of administrative and legal support of scientific and technological development defines the concepts, features and system of guarantees of administrative and legal support of scientific and technological development of Ukraine. Emphasis is placed on the fact that for the proper, effective implementation of the protective function, the state creates appropriate guarantees, which are integral elements of the security mechanism. It is substantiated that guarantees of administrative and legal support of scientific and technological development of Ukraine are independent tools of the mechanism of administrative and legal support, which by their legal nature are separate legal, financial, economic and social means of ensuring (guaranteeing) and protecting the rights of scientific subjects. technological activities created by the state for the purpose of stable and sustainable implementation of scientific and technological development in society. Signs of guarantees of administrative and legal support of scientific and technological development of Ukraine are defined as: 1) provided by a wide range of subjects of public administration in the process of their administrative activity; 2) the object of guarantees of administrative and legal support of scientific and technological development of Ukraine are: a) administrative and legal relations in the field of scientific and technological development; b) relations to ensure economic feasibility, rationality and profitability of scientific and technological development; c) relations to ensure the social protection of scientific personnel of scientific and technological development; 3) the system of guarantees is comprehensively combined into a single socio-economic and legal component of the mechanism of administrative and legal support – state support for scientific and technological development.

It is substantiated that the system of guarantees of administrative and legal support of scientific and technological development consists of: 1) legal guarantees; 2) financial and economic guarantees; 3) social guarantees. The general characteristic of the specified groups of guarantees of administrative and legal maintenance of scientific and technological development in Ukraine is given.

Key words: guarantees, guarantees of administrative and legal support, legal guarantees, financial and economic guarantees, social guarantees, scientific and technological development, administrative and legal support of scientific and technological development.